

JAROSŁAW CENTEK

KORPUS GWARDII W BITWIE POD GORLICAMI

TETRAGON

WARSZAWA

Recenzent naukowy:
dr hab. Maciej Krotofil

Redakcja:
Tadeusz Zawadzki

Współpraca redakcyjna i korekta:
Jolanta Wierzchowska

Indeks
Łukasz Przybyło

Projekt graficzny serii i okładki:
Teresa Oleszczuk

DTP, mapy, indeks:
Tadeusz Zawadzki

Copyright © 2015 by Jarosław Centek
Copyright © 2015 by Tetragon sp. z o.o.

Na okładce: Naczelny Dowódca armii austro-węgierskiej feldmarszałek arcyksiążę Fryderyk, następca tronu arcyksiążę Karol i szef Sztabu Generalnego Conrad von Hötzendorf z wizytą w sztabie 11. armii gen. von Mackensena pod Gorlicami, 2 maja 1915 r. (ilustracja z epoki).

Fotografia na stronie tytułowej: Pruscy gwardziści i rosyjscy jeńcy (AN)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydawca:
Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.
00-836 Warszawa, ul. Żelazna 41 lok. 21
e-mail: kontakt@tetragon.com.pl

Książki można zamówić na: www.tetraerica.pl

Druk i oprawa:
Totem s.c.
totem.com.pl

ISBN 978-83-63374-33-4

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I. Organizacja Korpusu Gwardii	13
Rozdział II. Siły przeciwnika	21
Rozdział III. Biogramy ważniejszych postaci	30
Rozdział IV. Koncentracja Korpusu Gwardii i przygotowania do bitwy	40
Rozdział V. Charakterystyka terenu i inżynieryjne przygotowanie pozycji	57
Rozdział VI. Przełamanie – 2 maja 1915 r.	64
Rozdział VII. Przez II linię obrony – 3 maja 1915 r.	82
Rozdział VIII. Rozwinięcie powodzenia – 4 maja 1915 r.	96
Rozdział IX. Na podejściach do Wisłoki – 5 maja 1915 r.	109
Rozdział X. Forsowanie Wisłoki – 6 maja 1915 r.	119
Zakończenie	132
Załączniki. Wybrane rozkazy Korpusu Gwardii	136
Bibliografia	148
Wykaz skrótów	153
Wykaz tabel	154
Summary. Guards Corps in the Battle of Gorlice	155
Skorowidz nazwisk	156
Skorowidz nazw geograficznych	160

Pruska gwardia w ataku

Wstęp

Niniejsza publikacja powstała jako efekt wieloletniego zainteresowania autora bitwą pod Gorlicami, a zwłaszcza udziałem w niej Korpusu Gwardii. Dotychczas działania tego elitarnego związku operacyjnego, mimo powstania pewnych przyczynków, nie zostały kompleksowo opracowane naukowo. Pisząc oddaną do rąk Czytelnika książkę, autor miał nadzieję wypełnić tę lukę w badaniach nad dziejami I wojny światowej na ziemiach polskich i jednocześnie dać początek serii monografii poświęconych poszczególnym odcinkom przełamania pod Gorlicami.

Ze względu na duże znaczenie bitwy pod Gorlicami, bardzo wcześnie zainteresowali się nią zarówno niemieccy, jak i austriaccy czy rosyjscy historycy wojskowi. Pierwszą wartościową niemiecką syntezę operacji gorlickiej opracowano jeszcze w trakcie I wojny światowej¹. Bitwa znalazła swoje poczesne miejsce także we wszystkich oficjalnych historiach uczestników konfliktu². Działania Korpusu Gwardii nie doczekały się w tym czasie odrębnego opracowania, choć były każdorazowo analizowane we wszystkich omówieniach bitwy.

Najdokładniejszą syntezę pierwszych dwóch dni przełamania pod Gorlicami opublikowano jeszcze w okresie międzywojennym, w ramach serii wydawanej przez Archiwum Rzeszy (Reichsarchiv)³. Monografia ta zawiera również skrótowy opis walk 4 maja 1915 r. Interesująca jest również praca generała piechoty Hermanna von François, dowódcy XLI korpusu rezerwowego. Koncentruje się ona oczywiście na dowodzonym przez niego związku operacyjnym, zawiera jednak wiele informacji na temat całości operacji⁴. Wydana niedawno monografia autorstwa amerykańskiego historyka Richarda L. DiNardo pozostawia niestety wiele do życzenia i w istocie jest opisem kampanii 1915 r. na froncie wschodnim⁵.

Również w polskiej historiografii okresu międzywojennego doceniono znaczenie bitwy. Nie wydano wówczas wprawdzie monografii całościowej, jednak ukazały się liczne artykuły jej dotyczące⁶. Korpus Gwardii jednak nie cieszył się zainteresowaniem polskich badaczy, w przeciwieństwie do c.k. VI korpusu, w którego szeregach walczyło wielu Polaków⁷.

¹ L. Graf von Rothkirch Freiherr von Trach, *Gorlice–Tarnow*, Oldenburg 1918.

² *Der Weltkrieg 1914 bis 1918*, T. 7, Berlin 1937, s. 346–443; *История первой мировой войны 1914–1918 гг.*, T. 2, Москва 1975; *Österreich–Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, T. 2: *Das Kriegsjahr 1915* cz. 1, Wien 1931, s. 315–350; A. Незнаминов, *Стратегический очерк войны 1914–1918*, cz. 4, Москва 1922.

³ O.T. von Kalm, *Gorlice*, Oldenburg–Berlin 1930.

⁴ H. von François, *Gorlice 1915. Der Karpathendurchbruch und die Befreiung von Galizien*, Leipzig 1922.

⁵ R.L. DiNardo, *Przełom. Bitwa pod Gorlicami–Tarnowem 1915*, Poznań 2012.

⁶ Np. J. Kleeberg, „Geneza bitwy pod Gorlicami”, *Bellona* 1930, t. 36, s. 443–484; E. Rattenhofer, „Koncentracja kolejowa do bitwy pod Gorlicami–Tarnowem (Kwiecień 1915)”, *Bellona* 1931, t. 37, s. 68–78; J. Kirchmayer, „Artyleria w bitwie pod Gorlicami 2.–5.V.1915) (Studium artylerii armii)”, *Przegląd Artyleryjski*, 1938, cz. 1, z. 3, s. 225–278; cz. 2, z. 4, s. 345–399.

⁷ Zob. np. F.K. Latinik, *Żołnierz polski pod Gorlicami. Działalność 100 Pułku Ziemi Cieszyńskiej*, Przemysł 1923; Cz. Odrowąż-Pieniążek, „Działanie artylerii VI Korpusu austriackiego w bitwie pod Gorlicami dnia 2 maja 1915 roku”, *Przegląd Artyleryjski*, 1938, nr 10, s. 1109–1150.

Po drugiej wojnie światowej bitwa gorlicka, a co za tym idzie działania Korpusu Gwardii, poszła w zapomnienie. Przypomniały o niej dopiero prace profesora Mariana Zgórnika⁸ oraz monografia autorstwa Michała Klimeckiego, wydana w popularnonaukowej serii „Historyczne Bitwy”⁹. W 1997 r. natomiast ukazały się materiały z konferencji naukowej, zorganizowanej w osiemdziesiątą rocznicę bitwy¹⁰.

Znaczny postęp w badaniach nad tym tematem przyniósł cykl konferencji Znaki Pamięci, poświęcony nie tylko działaniom militarnym, ale także cmentarzom wojennym czy zniszczeniom wojennym. W ramach tej serii ukazało się kilka artykułów autora, poświęconych działaniom Korpusu Gwardii w bitwie pod Gorlicami¹¹. Teksty te nie stanowią jednak kompletnego zapisu walk na lewym skrzydle 11. armii, gdyż poświęcone są jedynie wybranym epizodom z pierwszych dwóch dni przełamania. Niniejsza książka zatem jest pierwszą pełną syntezą działań Korpusu Gwardii w przełamaniu pod Gorlicami w dniach od 2 do 6 maja 1915 r. Opisane w poprzednich pracach autora wydarzenia przedstawiono na łamach niniejszej książki ponownie, niejednokrotnie z uwzględnieniem nowych źródeł.

Książka jest owocem wielu kwerend archiwalnych, prowadzonych przede wszystkim w Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowijskim, a także – celem uzupełnienia materiałów o działania jednostek sąsiednich – w Kriegsarchiv w Wiedniu. Najważniejszymi dokumentami, do których udało się dotrzeć, były dzienniki bojowe Korpusu Gwardii¹² i jego obu dywizji¹³. Autor odnalazł również dwie teczki zawierające odpisy rozkazów korpusu¹⁴. W odniesieniu do sąsiednich jednostek austro-węgierskich wykorzystano dziennik bojowy c.k. 4. armii¹⁵ oraz materiały c.k. VI korpusu¹⁶. Pewne uzupełnienie stanowią spuścizny archiwalne pozostawione przez uczestnika bitwy, późniejszego generała, Joachima von Stülpnagla¹⁷.

Nie udało się niestety przeprowadzić kwerendy w archiwach rosyjskich, niemniej jednak materiały te do pewnego stopnia zastępuje obszerne wydawnictwo źródłowe zawierające wybór meldunków i rozkazów z operacji gorlickiej¹⁸.

8 M. Zgórnika, „Bitwa pod Gorlicami w 1915 r.”, [w:] *Nad rzeką Ropą. Szkice historyczne*, T. 3, pod red. Z. Żarnekiej, Kraków 1968, s. 551–582; idem, 1914–1918. *Studia i szkice z dziejów I wojny światowej*, Kraków 1987, s. 154–186.

9 M. Klimecki, *Gorlice 1915*, Warszawa 1991; wyd. 2, Warszawa 2009. Autor korzystał z drugiego wydania.

10 *Militarne i polityczne znaczenie Operacji Gorlickiej w działaniach wojennych I wojny światowej*, Gorlice 1997.

11 J. Centek, „Szturm pruskiej gwardii na Staszówkę 2 maja 1915 r.”, [w:] *Materiały z konferencji Znaki Pamięci III – śladami I wojny światowej*, pod red. M. Łopaty, Gorlice 2010, s. 82–95; idem, „1 Dywizja Piechoty Gwardii w bitwie pod Gorlicami”, [w:] *Materiały z konferencji Znaki Pamięci IV – w 95 rocznicę bitwy gorlickiej*, pod red. M. Łopaty, K. Ruszały, Gorlice 2011, s. 57–73; idem, „Zdobycie wzgórza Lipie 3 maja 1915 roku”, [w:] *Materiały z konferencji naukowej Znaki Pamięci VI. Ziemia gorlicka w ogniu wielkiej wojny*, pod red. K. Ruszały, Gorlice 2014, s. 5–16.

12 Bundesarchiv-Militärarchiv (dalej BA-MA), PH 6 I/226, Abschrift des Kriegstagebuches des Gardekorps 16.4 bis 30.6.1915.

13 BA-MA, PH 8 I/431, Abschrift des Kriegstagebuches der 2. Garde-Infanterie-Division 2.5.–30.6.1915; BA-MA, PH 8 I/449, Abschrift des Kriegstagebuches der 1. Garde-Infanterie-Division 1.5 bis 30.6.1915.

14 BA-MA, PH 6 I/227, Abschrift der Anlagen zum Kriegstagebuch des Gardekorps 26.4.–30.6.15; BA-MA, PH 6 I/229, Befehle und Meldungen (Originale und Abschriften).

15 Kriegsarchiv Wien (dalej KA), Neue Feld Akten (dalej NFA), 4 Armee, karton 50a, Tagebuch 7 vom 18.4. bis 6.7.1915.

16 KA, NFA, VI Korps, karton 673, Operative Akten: OP. Nr. 901–931 vom 1.5.–31.5.1915.

17 BA-MA, N5/27, J. von Stülpnagel, 75 Jahre Meines Lebens.

18 *Сборник документов мировой империалистической войны на русском фронте (1914–1917 гг.): Горлицкая операция*, Москва 1941 (dalej *Горлицкая операция*...).

Pośród źródeł drukowanych wykorzystano także publikowane wspomnienia uczestników tej bitwy, takich jak choćby August von Mackensen¹⁹, ówczesny pułkownik Borys Gerua²⁰ czy kapitan von Loebell²¹.

W książce wykorzystano również liczne opracowania – przede wszystkim historie pułków piechoty²² i artylerii polowej²³ Korpusu Gwardii. Jako uzupełnienie posłużyła historia batalionu pionierów gwardii²⁴ oraz historie regimentów znajdującej się w odwodzie 19. dywizji piechoty²⁵. Sięgnięto również po monografię bitwy²⁶ i historie oficjalne stron konfliktu²⁷. Uzupełnienie stanowiły oczywiście szereg innych publikacji, jak choćby książka chwały gwardii pruskiej²⁸. Wykorzystano także teksty poświęcone wyłącznie stronie rosyjskiej, jak choćby monografia Michała Boncz-Brujewicza²⁹ czy artykuł Sławomira Błażewicza na temat rosyjskiej 3. armii³⁰.

Ramy chronologiczne publikacji obejmują okres od połowy kwietnia 1915 r., kiedy Korpus Gwardii otrzymał rozkaz zawagonowania, do wieczora 6 maja 1915 r., gdy sforsowano Wisłokę. Ze zrozumiałych jednak względów szczególny nacisk położony został na jego udział w bitwie pod Gorlicami, czyli okres od 2 do 6 maja³¹.

Zakres geograficzny pracy obejmuje zasadniczo obszar ograniczany na północy i południu pasem natarcia wyznaczonym Korpusowi Gwardii. Rubież zachodnią stanowi linia pozycji wyjściowych 2 maja, wschodnią zaś Wisłoka, którą gwardziści sforsowali 6 maja. W wyjątkowych przypadkach konieczne było wykroczenie poza ten rejon w celu lepszego wyjaśnienia przebiegu

19 Mackensen. *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalls aus Krieg und Frieden*, wyd. W. Foerster, Leipzig 1938.

20 Б.В. Геруа, *Воспоминания о моей жизни*, Т. 2, Париж 1970.

21 von Loebell, *Mit dem 3. Garde-Regiment z. F. im Weltkriege 1914/18*, Berlin 1920.

22 H. von Winterfeldt, *Das Kaiser Franz-Garde-Grenadier Regiment Nr 2 1914–1918*, Oldenburg–Berlin 1922; F. von Unger, *Das Königin Augusta Garde-Grenadier-Regiment Nr. 4 im Weltkriege 1914–1919*, Berlin-Charlottenburg 1922; Eitel Friedrich, *Erstes Garde-Regiment zu Fuß*, Oldenburg–Berlin 1922; G. von Brauchitsch, *Das 2. Garde-Regiment zu Fuß*, Oldenburg–Berlin 1922; W. Reinhard, *Das 4. Garde-Regiment zu Fuß*, Oldenburg–Berlin 1924; von Loebell, *Das 3. Garde-Regiment zu Fuß im Weltkriege*, cz. 1: *Das 3. Garde-Regiment zu Fuß im Verbands der 1. Garde-Inf.-Division*, Oldenburg–Berlin 1926; F. von Rieben, *Kaiser-Franz-Garde-Grenadier-Regiment Nr. 2*, Oldenburg–Berlin 1929; T. von Bose, *Das Kaiser Alexander Garde-Grenadier-Regiment Nr. 1 im Weltkriege 1914–1918*, Zeulenroda 1932; *Das Erste Garderegiment zu Fuß im Weltkrieg 1914–18*, Berlin 1934; F. von Rieben, *Das 2. Garde-Regiment zu Fuß*, Zeulenroda 1934; H.-O. von Rosenberg-Lipinsky, *Das Königin Elisabeth Garde-Grenadier-Regiment Nr. 3 im Weltkriege 1914–1918*, Zeulenroda 1935.

23 H. Köhn, *Erstes Garde-Feldartillerie-Regiment und seine Reitende Abteilung*, Oldenburg–Berlin 1928; W. Luyken, *Das 2. Garde-Feldartillerie-Regiment im Weltkriege*, Berlin 1929; K. Freiherr Rüdiger von Collenberg, *Das 3. Garde-Feldartillerie-Regiment. Seine Geschichte*, Flensburg 1931; H. von Oertzen, *Das 4. Garde-Feldartillerie-Regiment im Weltkriege*, Zeulenroda 1933.

24 *Das Königlich Preussische Garde-Pionier-Bataillon und seine Kriegverbände 1914/18*, T. 1, Potsdam 1932.

25 F. Ebeling, *Geschichte des Infanterie-Regiments Herzog Friedrich Wilhelm von Braunschweig (ostfriesischen) Nr. 78 im Weltkriege*, Oldenburg–Berlin 1924; H. Harms, *Die Geschichte des Oldenburgischen Infanterie-Regiment Nr. 91*, Oldenburg–Berlin 1930; K. Gabriel, *Das 1. Hannoversche Infanterie-Regiment Nr. 74 im Weltkriege*, Hannover b.d.w.

26 L. Graf von Rothkirch Freiherr von Trach, op.cit.; O.T. von Kalm, op.cit.; *Från slaget vid Gorlice–Tarnów den 2.–6. maj 1915. Studie betröfande samverkan mellan infanteriet och artilleriet*, Stockholm 1926; M. Klimecki, op.cit., wyd. 2; М.Д. Бонч-Бруевич, *Потеря нами Галиции в 1915 год*, cz. 2: *Катастрофа в 3-й армии*, Ленинград–Москва 1926.

27 *Der Weltkrieg...*, t. 7, s. 346–443; *Österreich-Ungarns letzter...*, t. 2, cz. 1, s. 315–350; A. Незнаминов, op. cit., cz. 4.

28 *Ehrenbuch der Garde. Die preussische Garde im Weltkriege 1914–1919*, wyd. E. von Eisenhardt-Rothe, M. Lezius, T. 1, Berlin–Stuttgart 1931.

29 М.Д. Бонч-Бруевич, *Потеря нами Галиции в 1915 год*, cz. 2: *Катастрофа в 3-й армии*, Ленинград–Москва 1926.

30 S. Błażewicz, „3 Armia rosyjska generała Radko Dimitriewa w bitwie gorlickiej”, [w:] *Militarne i polityczne...*, s. 53–67.

31 O ramach chronologicznych bitwy pod Gorlicami zob. szerzej: J. Centek, „Bitwa pod Gorlicami, Małe Verdun czy Operacja Tarnowski–Gorlicka. Regionalna polityka historyczna”, [w:] *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej Znaki Pamięci V – Bitwa gorlicka, jej znaczenie i skutki*, pod red. K. Ruszały, Gorlice 2012, s. 5–14.

działań. Dotyczy to zwłaszcza poczynań sąsiednich jednostek austro-węgierskich na północy i południu.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Organizacja Korpusu Gwardii”, przedstawiono za rys *ordre de bataille* zarówno obu dywizji, jak i jednostek korpuśnych łącznie z obsadą personalną ważniejszych stanowisk. Analogicznie, w kolejnym rozdziale, „Siły przeciwnika”, znalazły się informacje na temat wielkich jednostek armii rosyjskiej, które częściowo lub w całości były zaangażowane w walki przeciwko Korpusowi Gwardii. Również w tym miejscu przedstawiono – na ile pozwalały na to dostępne Autorowi materiały – obsadę personalną.

W kolejnym rozdziale, „Biogramy ważniejszych postaci”, przybliżono sylwetki tych spośród dowódców i sztabowców obu walczących stron, którzy bądź mieli istotny wpływ na przebieg działań, bądź stali się znani w późniejszym okresie.

Następna część książki, nosząca tytuł „Koncentracja Korpusu Gwardii i przygotowania do bitwy”, zawiera analizę transportu kolejowego oddziałów pruskiej gwardii oraz ich działań poprzedzających natarcie: rozpoznanie pozycji, luzowanie węgierskiej 39. dywizji honwedu i bezpośrednich przygotowań do mającego nastąpić szturm.

Rozdział piąty, który zatytułowano „Charakterystyka terenu i inżynieryjne przygotowanie pozycji”, zawiera geograficzno-wojskowy opis Pogórza Ciężkowickiego, przez które wiodł pas natarcia Korpusu Gwardii, oraz omówienie pozycji austro-węgierskich, będących podstawą jego natarcia, i rosyjskich, które przyszło mu zdobywać w ciągu nadchodzących dni.

Rozdziały od szóstego do dziesiątego poświęcono omówieniu działań Korpusu Gwardii w poszczególnych dniach od 2 do 6 maja łącznie. Stanowią one zatem najważniejszą część niniejszej książki.

Uzupełnieniem treści jest załącznik, zawierający wybór rozkazów Korpusu Gwardii, dotyczących luzowania pozycji, przygotowania artyleryjskiego oraz walk w kolejnych dniach przełamania pod Gorlicami.

W niniejszej książce przewijają się terminy „Niemcy” czy „Rosjanie” na określenie żołnierzy wchodzących w skład kontyngentów Rzeszy, jak i Imperium Rosyjskiego. Nie jest to autorytatywne stwierdzenie narodowości walczących, lecz pewne uproszczenie, zastosowane celem zachowania jasności przekazu. Zabieg taki zresztą jest powszechny w literaturze przedmiotu.

Warto zwrócić uwagę na to, iż w Królewskiej Armii Pruskiej regimenty miały często dość skomplikowane nazwy, czasem zawierające nazwiska historycznych szefów, a czasem nazwę prowincji, z którą były związane. W tym ostatnim przypadku zdarzało się, że posiadały podwójną numerację – tj. jeden numer „ogólny” oraz drugi, „prowincjonalny”. W niniejszej pracy w OdB podane są pełne nazwy po polsku, później zaś w formie skróconej, z wykorzystaniem jedynie „ogólnego” numeru.

Wyjaśnienia wymagają także pewne kwestie terminologiczne. W niemieckiej artylerii pieszej (Fußartillerie) pododdziały wchodzące w skład pułków określa się terminem „batalion” (Bataillon). Ponieważ jednak w polskiej terminologii wojskowej stosowane jest określenie „dywizjon”, zastosowano go także w niniejszej publikacji. W przypadku krótkolufowej broni stromotorowej autor zdecydował się pozostać przy terminie „miotacz min” (Minenwerfer), gdyż broń ta różniła się konstrukcyjnie od późniejszych klasycznych moździerzów (Granatwerfer). W tłumaczeniu niemieckiej terminologii wojskowej niejednokrotnie był pomocny *Słownik taktyczny* z 1924 r.³².

³² *Słownik taktyczny polsko-francusko-niemiecko-rosyjski*, Warszawa 1924.

Analizy strat poszczególnych pułków piechoty Korpusu Gwardii pochodzą zasadniczo z historii tych regimentów. Jeżeli w tekście nie było konkretnej informacji o stratach w danym dniu, do analizy wykorzystane zostały publikowane w nich wykazy poległych. Niestety, ze względu na dużą liczbę nazwisk, nie zawsze umieszczonych w logicznej kolejności, mogło dojść do pomyłki przy zliczaniu i dane te mogą być niepełne. W przypadku ich braku sięgnięto to spisu pochowanych na cmentarzach w Galicji Zachodniej, uwzględniając odnotowaną tam datę śmierci. Dodatkową trudnością w tym przypadku było odróżnienie poległych od zmarłych z ran. Ponadto nie wszyscy pochowani na cmentarzach byli zidentyfikowani (czasem brakowało również przydziału pułkowego lub daty śmierci). Także i dane uzyskane na tej podstawie mają zatem charakter jedynie szacunkowy.

Na obecnym etapie badań możliwe było jedynie szacunkowe odtworzenie liczby poległych strony rosyjskiej na podstawie spisu pochowanych na cmentarzach. Jednakże w większości przypadków brakuje nawet dat śmierci, w związku z tym do tych liczb należy podchodzić z dużą ostrożnością.

Na koniec chciałbym podziękować Austriackiemu Czarnemu Krzyżowi za stypendium, umożliwiające przeprowadzenie kwerendy w Österreichisches Kriegsarchiv w Wiedniu, a także Wacławowi Szczepanikowi za udostępnienie części wykorzystanych przeze mnie materiałów austro-węgierskich, Krzysztofowi Gardule oraz Renacie Górcze za pomoc w dotarciu do trudno dostępnych publikacji dotyczących Ołpin, a także spadkobiercom generała Josepha Trimborna za przekazanie kopii kwerendy „Mars” z jego listami. Moje podziękowania należą się również Sławomirowi Kułaczowi i Tomaszowi Woźnemu za konsultacje w sprawie działań północnego i południowego sąsiada Korpusu Gwardii. Wdzięczny jestem również ś.p. Andrzejowi Nieuważnemu za życzliwe udostępnienie posiadanych przez niego fotografii.

Cesarz Wilhelm II z płk. von Seecktem (w środku) i gen. Mackensenem (z prawej)
(LOC)

Organizacja Korpusu Gwardii

Wojska lądowe II Rzeszy nie były monolitem. W ich skład wchodziły kontyngenty poszczególnych państw Rzeszy, z których najważniejszy był pruski. Pewną odrębność – choćby w postaci ministerstw wojny, posiadały także Bawaria, Saksonia i Wirtembergia. Inne, mniejsze kraje związkowe oddały swoje wojska (czasem wielkości zaledwie batalionu) pod pruskie dowództwo¹.

Niemcy posiadały w 1914 r. na stopie pokojowej 25 korpusów (w tym 19 pruskich, 3 bawarskie, 2 saskie i 1 wirtemberski). Każdy z nich, oprócz Korpusu Gwardii, posiadał własny okręg uzupełnień z dyslokowanymi tam jednostkami zapasowymi.

W czasie mobilizacji w każdym okręgu sformowano korpus armijny, a w większości także i rezerwy o identycznym numerze. Również z przeszkolonych rezerwistów Korpusu Gwardii sformowany został Korpus Rezerwy Gwardii. Każdy z tych związków operacyjnych składał się z dwóch dywizji piechoty po dwie dwupułkowe brygady każda. Nie było to rozwiązanie optymalne, gdyż nie pozwalało na naturalne wydzielanie rezerw na różnych szczeblach dowodzenia. Przykładowo wydzielenie dywizji, brygady czy pułku automatycznie powodowało pozostawienie sztabu z jedną podległą jednostką.

Sytuacja poprawiła się dopiero wiosną 1915 r., kiedy to przeprowadzono reorganizację dywizji piechoty. Doszło do niej, ponieważ konieczne stało się zwiększenie liczby dywizji piechoty, a nie było dość rezerw, by sformować niezbędne dla nich regimenty. W takiej sytuacji zabrano istniejącym wielkim jednostkom po jednym pułku piechoty i niepotrzebnym wówczas sztabie brygady i wykorzystano je do sformowania nowych dywizji².

W początkowym okresie wojny starano się nie rozdzielać korpusów, jednak wobec szczupłości sił nie było to możliwe. W bitwach materiałowych 1916 r. sztaby korpusów, oddzielone od swych dywizji, stały się dowództwami odcinków frontu, którym wielkie jednostki przydzielano zależnie od potrzeb³. W ten sposób zwiększono znaczenie sztabów korpusów oraz efektywność podległych im oddziałów.

Siłą dywizji niemieckich była ich artyleria, składająca się z czterech trzybateryjnych dywizjonów, zorganizowanych w dwa pułki. Przy czym jeden z dywizjonów w każdej dywizji dysponował lekkimi haubicami połowymi 10,5 cm, a pozostałe armatami połowymi 7,7 cm. W niszczeniu umocnień przeciwnika ogień stromotorowy miał ogromne znaczenie, co szybko potwierdziły doświadczenia frontu zachodniego.

¹ E. Graf von Matuschka, „Organisationsgeschichte des Heeres 1890-1918”, [w:] *Handbuch zur deutschen Militärgeschichte 1648-1939*, cz. V, Frankfurt am Main 1968, s. 157.

² H. Cron, *Die Organisation des deutschen Heeres im Weltkriege. Dargestellt auf Grund der Kriegsakten*, Berlin 1923, s. 43.

³ E. Graf von Matuschka, op.cit., s. 226.

- linia frontu sprzymierzonych pod koniec kwietnia 1915 r.
- kierunek natarcia 11 A w maju—czerwcu 1915 r.
- kierunki innych natarć sprzymierzonych

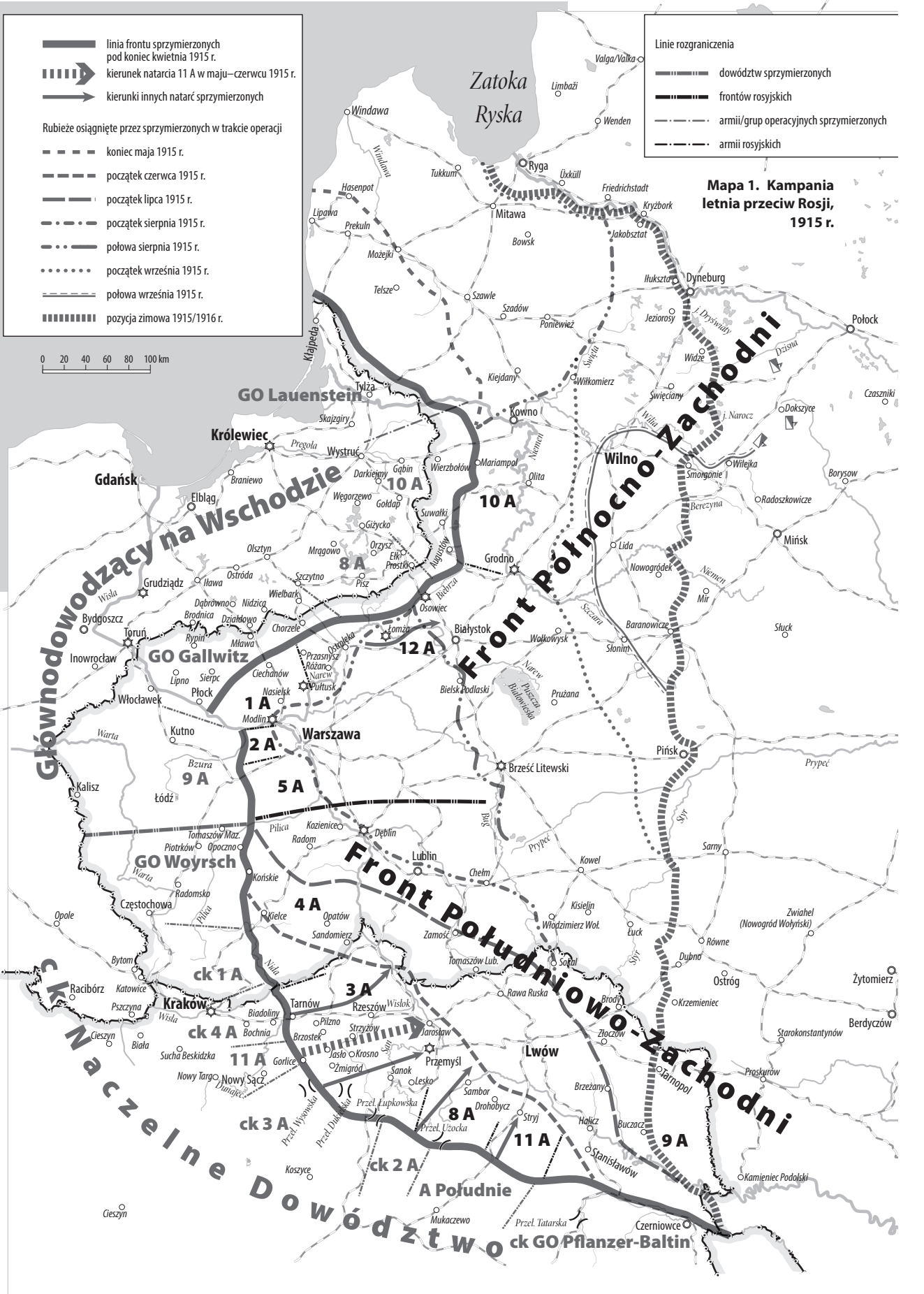
Rubieże osiągnięte przez sprzymierzonych w trakcie operacji

- koniec maja 1915 r.
- początek czerwca 1915 r.
- początek lipca 1915 r.
- początek sierpnia 1915 r.
- połowa sierpnia 1915 r.
- początek września 1915 r.
- połowa września 1915 r.
- pozycja zimowa 1915/1916 r.

- Linie rozgraniczenia
- dowództw sprzymierzonych
- frontów rosyjskich
- armii/grup operacyjnych sprzymierzonych
- armii rosyjskich

Mapa 1. Kampania letnia przeciw Rosji, 1915 r.

Wykaz skrótów

DK – dywizja kawalerii
DP – dywizja piechoty
KA – korpus armijny
KRez – korpus rezerwowy
papgw – pułk artylerii polowej gwardii
pgrengw – pułk grenadierów gwardii
pgwp – pułk gwardii pieszej

Wykaz tabel

Tabela IV.1. Stan bojowy dywizji Korpusu Gwardii oraz stan bojowy piechoty dywizyjnej.	54
Tabela IV.2. Porównanie siły uderzeniowej Korpusu Gwardii i szacunkowej liczebności Rosjan na tym odcinku.	54
Tabela IV.3. Środki ogniowe wsparcia Korpusu Gwardii z podziałem na kalibry w czasie przygotowania artyleryjskiego.	55
Tabela IV.4. Koncentracja artylerii pod Gorlicami na tle innych niemieckich ofensyw na froncie wschodnim	55
Tabela IV.5. Nasycenie Korpusu Gwardii bronią maszynową na tle 11. armii	55
Tabela VI.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w dniu 2 maja 1915 r.	81
Tabela VII.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w dniu 3 maja 1915 r..	95
Tabela VIII.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w dniu 4 maja 1915 r.	107
Tabela IX.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w dniu 5 maja 1915 r.	118
Tabela X.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w dniu 6 maja 1915 r..	131
Tabela XI.1. Straty piechoty dywizyjnej Korpusu Gwardii w zabitych w rozbiciu na poszczególne dni bitwy pod Gorlicami	133

Guards Corps in the Battle of Gorlice

The difficult situation of the Austro-Hungarian ally in 1914 and early 1915 resulted in four German army corps being sent to the Eastern Front. One of them was the Guards Corps, directed to the furthest left wing of the German 11th Army, which was charged with the task of breaking the Russian positions at Gorlice. Those were the circumstances, that made guards not only capture the Russian trenches, but also secure the army's left wing. This double task influenced the Corps' preparation for battle and the course of its actions in the subsequent days of battle. The 1st Guards Infantry Division attacked Russian trenches with only one infantry brigade while the other one was given the task of flank protection. The artillery preparation was focused primarily on targeting key Russian positions and points of resistance, such as hill 405. The Guards Corps' attack on the 2nd May was successful, but in the Staszkówka area, where strong Russian positions could be found, heavy and extremely bloody combat was going on. The further to the north, the less costly the successes was. Especially the attack of the 1st Guards Infantry Division was relatively non-problematic.

During the attack the Russian artillery did not play a major role, mainly due to ammunition shortages. Tactical reserves, sent to the front in a hurry and dispersion, failed to stop the enemy's assault. On the 3rd May heavy battle was still going on, but the guards' losses were already significantly lower than on the previous day. The following day the Russian 3rd Army started a counterattack, as its commander – general Radko Dimitriev hoped to take control of the situation by means of his operational reserve – 3rd Caucasian Corps. The action failed due to wrong assessment of the situation by his staff i.e. underestimating the enemy and at the same time overestimating own capabilities.

In subsequent days the Guards Corps pushed towards the Wisłoka River, breaking the Russian resistance on the way. The river was crossed on the 6th May 1915 with little difficulty, as on one hand Russians had neglected the preparation of a defensive position on its eastern bank, and on the other had no fresh forces of high military value capable of repelling the enemy attack.

The success of the Guards Corps attack, as well as the success of the whole German 11th Army can be undoubtedly attributed to their advantage in terms of artillery (especially heavy), which posed a serious threat to the Russians during the whole battle. One should, however, not overlook the wrong decisions on the Russian side, such as an overly optimistic estimation of the circumstances and unskillful use of reserves.